

EL FLIX DE 1955

JAUME ARESTÉ BAGÉS

Secció d'Història Local del CERE. Professor d'Institut de Flix

LA POBLACIÓ I EL POBLAMENT

Després de la forta incidència negativa de la Guerra Civil (1936-39), la postguerra va comportar la lenta i progressiva recuperació econòmica i demogràfica local. En el cens de població de 1940,¹ Flix va assolir el primer lloc entre els municipis de la Ribera d'Ebre amb un total de 3.466 habitants, superant Tivissa i Móra d'Ebre que figuraven a continuació. Cal destacar, però, que aquesta hegemonia flixenca, que es mantindria de cara al futur, es va aconseguir paradoxalment gràcies al seu estancament demogràfic en relació al 1930, mentre que els municipis esmentats i el conjunt comarcal varen experimentar una evident davallada en la dècada dels trenta —caldria remarcar que sempre ens estem referint a la població de dret.

Els anys quaranta van suposar la represa econòmica de la Fàbrica (l'Electroquímica de Flix), malgrat la sèrie de dificultats que es presentaren (la II Guerra Mundial, problemes de transport...).² Un altre fet important fou la posada en servei de la nova central hidroelèctrica (1948), que tenia una potència molt superior a la de l'antiga Casa de turbines.³ D'aquesta manera quedava garantit de sobres el proveïment energètic i feia possible l'alça de la producció industrial, així com les futures ampliacions de la factoria.

L'evolució demogràfica local va ser bastant positiva durant aquesta dècada. Així, la població va pujar dels 3.466 als 4.336 habitants entre 1940 i 1950, la qual cosa significa un fort increment del 25%. La població comarcal també va augmentar lleugerament en aquest període de 26.090 a 26.673 habitants.⁴

El procés d'expansió industrial de Flix va continuar al llarg dels anys cinquanta, en què es va produir la normalització jurídica de l'Electroquímica. Efectivament, la SA Cros esdevé l'accionista majoritari (1951), l'empresa alemanya Hoechst acceptà l'oferta d'adquirir el 25% de les accions (1952), la Fàbrica es convertí en societat anònima i passà a anomenar-se EQFSA el 1952 (Electroquímica de Flix, SA).⁵ El capital social va tenir un alça de 9 a 24 milions de 1941 a 1948, i es va situar en 100 milions de pessetes l'any 1956. El

cens laboral va tenir un increment constant i espectacular:⁶ 470 (1942), 691 (1948), 1.059 (1953) i, finalment, 1.211 empleats (1957).

L'augment poblacional va ser considerable al llarg dels anys cinquanta, sobretot en el segon quinquenni, com a conseqüència d'aquest procés d'expansió econòmica. Així, la població de Flix que era de 4.336 veïns el 1950, va passar a 4.498 el 1955 i arribaria a 5.330 habitants l'any 1960.⁷ Respecte a la població de la Ribera d'Ebre, aquesta va fluctuar en aquesta mateixa etapa: 26.673 (1950), 26.149 (1955) i 27.761 habitants (1960).

Voldríem destacar un fet important, al nostre entendre, que és el protagonisme que ha tingut el moviment migratori a nivell local. De fet, aquest va ser positiu en el decenni 1950-60 i es poden establir els següents valors: 791 immigrants i 70 emigrants, o sigui, un saldo migratori de 721 habitants.⁸ Per tant, resulta fonamental la contribució dels immigrants en el desenvolupament demogràfic de Flix.

Pel que fa al poblament flixenc, assenyalarem que aquest era el 1955, i ho segueix sent avui l'any 2000, de tipus multinuclear. En total hi havia sis entitats de població en el municipi, aspecte que analitzarem tot seguit. Caldria remarcar, no obstant, que les dades estadístiques que donarem corresponen al 1950 i no al 1955, perquè aquest darrer any no n'hi ha i, d'altra banda, les de 1950 són les que resulten més aproximades i representatives.⁹

El Poble o Vila constituïa el nucli més poblat amb 3.502 habitants (el 80,8%) i 875 edificis, dels quals 526 estaven destinats a habitatges. A continuació figurava el Barri o la Colònia Fàbrica (a 800 m), on vivien 679 persones (el 15,6%) en 101 cases, mentre que 76 edificis tenien altres usos (sobretot de caràcter industrial). La Ventonella era un petit caseriu a 1 km de distància amb 50 veïns (l'1,2%) i 12 habitatges. La resta de flixencs constava com a població dispersa i estava repartida entre la Masia d'Oriol (a 600 m), els Vingalis (a 7 km) i l'Ermita del Remei (a 6 km); es tractava d'una centena de persones (105 exactament) que vivien en 23 habitatges i que suposaven el 2,4% de la població municipal.

L'ANY QUE VAM NÉIXER

Des del mes de setembre de 1954 fins a l'octubre de 1955 neixen els quintos i quintes de 1975. Segons les dades del Registre civil de Flix hi hagué un total de 87 naixements (42 nens i 45 nenes). Aquestes dades, però, haurien de ser completades amb les del Registre eclesiàstic, en no incloure els nascuts fora de la vila —abans el Registre civil tenia una normativa molt estricta i obligava a inscriure els infants en el municipi on s'havia produït el part, encara que aquest fos en un hospital—. D'aquesta manera trobem una flixenca i quatre flixencs que van néixer fora, però que van ser batejats a la nostra vila.

El resultat global és que durant l'esmentat període van néixer 92 flixencs, amb una distribució per sexes exactament igual (46 nens i 46 nenes). Els mesos amb més fertilitat foren el febrer de 1955 (12 naixements) i el juny del

mateix any (9 naixements). En canvi, els menys productius demogràficament foren el maig i l'agost, amb 3 i 4 naixements, respectivament.¹⁰

Els noms masculins més utilitzats van ser Joan i Josep, clarament destacats sobre la resta: Josep Antoni, Francesc, Jaume, Francesc Xavier, Manuel, Antoni i Ramon. Els més originals, així mateix, foren: Agustí, Andreu, Damià, Eduard, Óscar, Pau i Pere, entre altres. Els noms femenins, en canvi, foren més diversos i nombrosos, essent els més destacats: Montserrat, Carme, Maria, Maria en nom compost (Ma. del Carme, Ma. Teresa, Ma. José...), Francesca, Adriana, Rosa i Lluïsa. Entre els més originals voldríem esmentar els següents: Amèlia, Anna, Elisenda, Fermina, Magdalena, Mariana, Natàlia, Roser, Salvadora, Teresa, Trinitat i Vicenta.

Abans els naixements tenien lloc a les cases amb assistència de la "comadrona" (llevadora) —l'any 1955 ho era la senyora Matilde Gargallo— i de les dones de la família amb més experiència. Els parts —amb dolor, naturalment— podien ser llargs, complicats i perillosos, i en alguns casos necessitaven de la participació del metge, el "doctor" Josep Ma. Pujals.¹¹ Tan sols una minoria dels infants naixien als hospitals; en el nostre cas únicament n'hem trobat cinc: quatre nens a l'hospital de Móra d'Ebre i una nena a l'hospital de Reus.

La majoria de nosaltres vam ser batejats pel "coadjutor" (vicari) Francisco José Cabedo i uns quants pel "Reverendo Prior" (mossèn) Francisco Javier Redó. En aquella època aquesta cerimònia es feia al poc temps de nèixer i hi participaven el pare, els padrins i altres familiars —la mare normalment no hi assistia—. Com a fet curiós direm que als infants se'ls posava una mica de sal a la boca i que la litúrgia es deia en llatí —això fins la celebració del Concili Vaticà II (1962-1965)—.¹² Al sortir de l'església tocaven les campanes i, els nois que esperaven fora, cantaven de forma repetitiva: "aquí i allà el que no tiri es morirà". Aquesta "reclamació" infantil era atesa per part de la família amb una generosa "pluja" de caramels, ametlles, "peladilles", confits i, fins i tot, "perretes" i "perrots" (monedes de cinc i deu cèntims, respectivament).¹³

La documentació oficial d'aquella època es feia en castellà, igual que la majoria d'escrits, llibres, etc. Trobar algun escrit en català es pot considerar com un fet excepcional. Per aquesta raó reproduïm una participació del naixement i del bateig d'un nen flixenc de 1955, que estava escrita en la nostra llengua (fig. 1).

L'AJUNTAMENT I L'ACTIVITAT MUNICIPAL

El Consistori de 1955 estava integrat per 10 membres, en altres paraules, un alcalde i nou regidors. El batlle era un càrrec nomenat pel "Gobernador civil" i en aquella data corresponia a Francisco Sanjuán.¹⁴ Curiosament, els regidors eren designats mitjançant eleccions, això sí, força particulars —oficialment el sistema s'anomenava "democràcia orgànica".

Fig. 1. Participació d'un nataleix escrita en català. Font: arxiu de la família Sabaté-Arqué

Hi havia tres regidors de representació familiar: Mariano Masot, Antonio Rius i Santiago Guiu; tres de representació sindical: Ricardo Ranís, José Muñoz i José Palliso; i els tres restants ho eren com a representants d'entitats: Francisco Tarragó, Ángel Collazos i Ramón Pujol.¹⁵

Francisco Sanjuán Fortuny era, sense cap dubte, el veritable protagonista de la política local. En aquest sentit, val la pena recordar que ocupà el càrrec d'alcalde de Flix durant vint anys (1945-1965). La Llei de Règim Local li atribuïa àmplies funcions (l'elecció dels dos tinents d'alcalde, per exemple) i, a més a més, tenia molt bones relacions polítiques a nivell provincial i estatal. Si el Consistori havia de designar un compromissari per intervenir en l'elecció d'un "Diputado Provincial" o d'un "Procurador en Cortes", tal com va succeir el 1955, aquest era Francisco Sanjuán i, nomalmen, per unanimitat.¹⁶

El Consistori s'organitzava de la següent manera:¹⁷ una comissió permanent, integrada per l'alcalde i els dos tinents d'alcalde (Antonio Rius i Ángel Collazos van ser els nomenats), que es reunia un cop a la setmana; d'altra banda, el ple del Consistori, que havia de fer una reunió ordinària mensualment. Així mateix, es van crear cinc comissions informatives (hisenda, obres públiques, governació, educació i sanitat i, finalment, agricultura) amb dos regidors cadascuna. El secretari municipal era Tomás Rubio en aquella data.

El pressupost municipal ordinari per a l'any 1955 no arribava al milió de pessetes, concretament era de 948.083 pessetes i 21 cèntims.¹⁸ Perquè tinguem una idea més exacta i comparativa us direm que aquest pressupost és d'uns 420 milions de PTA el 2000. Com es pot deduir fàcilment la moneda de llavors i d'ara és la mateixa, però el valor de la pesseta de 1955 era molt diferent del de l'any 2000.

Les actuacions més remarcables del Consistori van ser la pavimentació i urbanització dels carrers: Remedio, Guillén y plaza del Surtidor —aquesta correspon a la plaça dels Peixos—; l'adquisició de terrenys particulars per a l'eixample del carrer Mercado i de la plazoleta del Mercado municipal, l'arranjament del camí de l'Ermita, l'enllumenat supletori dels carrers: Mayor,

Unificació i José Antonio (Major, Girona i Catalunya, actualment); el bastiment d'un mur de contenció al carrer Puente i el projecte de creació d'uns nous dipòsits d'abastament d'aigua, entre altres.¹⁹ Diferents temes que es van plantejar, però que no foren resolts, si més no a curt termini, foren l'establiment d'una biblioteca municipal i la construcció d'un segon pont sobre l'Ebre (prop de la barca del riu de baix).²⁰

Un dels temes municipals més controvertits fou la cessió a la "Caja de Ahorros de la Diputación de Tarragona" (actual Caixa Tarragona) d'un local situat als baixos de l'antic Ajuntament (carrer Major, núm. 56), amb la finalitat d'instal·lar-hi una agència o sucursal.²¹ Al final, aquesta cessió s'aprovaria després d'una votació molt ajustada amb un sol vot de diferència, després de la corresponent discussió entre els regidors.

FESTES I CELEBRACIONS

El nostre propòsit és donar una visió molt ràpida i resumida dels actes festius que es feien abans i que avui han deixat de ser-ho o, en tot cas, s'han transformat de forma considerable.

Sant Antoni Abat és un sant molt popular a Catalunya, sent conegut com a Sant Antoni "dels rucs". Aquesta festa se celebrava a Flix, ja que hi

Fig. 2. Cartell de les Festes Majors de 1955 a Flix.
Font: arxiu particular de Josep Mulet Pujol

havia molts carros i animals i els calia la protecció del seu patró. El dia 17 de gener es feia una missa resada a les 9 del matí i, seguint el costum, es donava un toc de campana “después de alzar a Dios...”, para que a las 9.30 h se hayan colocado las caballerías debidamente en la plaza”. Un cop finalitzat l’ofici litúrgic tenia lloc la benedicció a la plaça de l’Església.²²

El 2 de febrer era el dia de la Candelera, que s’anomena així perquè les esglésies repartien candeles o ciris beneïts que es portaven a la processó, representant la llum de Déu. A la nostra vila també es celebrava la festivitat de “Ntra. Sra. de la Luz”, patrona del “Gremio de Agua, Gas y Electricidad”, o sigui, dels empleats de la Central hidroelèctrica (el 1955 eren al voltant del mig centenar). Al matí es feia missa, de vegades cantada, i després a la plaça els nens esperaven la típica “pluja de caramels”. No podia faltar “el vermut y la comida de hermandad de todos los asociados al gremio”. A la tarda el protagonisme solia correspondre a la música: concert i ball.²³

Una celebració pròpia de Flix que es feia abans era la del “4 de abril”, que també donava el seu nom a un carrer (actual Sant Jordi). I quin simbolisme tenia? Senzillament commemorava “el día 4 de abril de 1938, fecha de la liberación de esta villa por las tropas nacionales”.²⁴ I qui ho celebrava? Doncs la resposta és en aparença fàcil: “la Corporación y Jerarquías”. Nosaltres, això de “Jerarquías” no ho tenim massa clar, però no val la pena perdre el temps en aquesta qüestió. El fet és que l’any 1955 “la Corporación y Jerarquías” també ho van commemorar en un conegut bar local, i el que potser no sabíeu és que la factura va pujar a 340,75 PTA, la qual aniria a càrrec de l’Ajuntament.²⁵

El Dilluns de Pasqua és, per als flixencs, la diada de l’ermita del Remei. Aquesta tradició, sortosament, s’ha mantingut fins el dia d’avui encara que certes coses han canviat. Fixeu-vos, sinó, en la descripció que es feia a la revista *Antorcha* (2 abril 1958):

[...] carros repletos de familias, caballerías portando en sus alforjas bebés alegres de su balanceo [...]. Toda una gama multicolor de pañuelos, gorras y “espardenyes de la treneta” [...]. La blancura de los toldos de los carruajes [...]. El voleo de caramelos por las Autoridades desde el balcón de la “Masía”.

El 10 de juliol era el torn de la “festividad de San Cristóbal”. I què celebraven? —us preguntareu, potser, alguns de vosaltres—. Doncs ho intentarem explicar a continuació. Cristòfol o Cristophoros, vol dir portador de Crist. El nom li ve al sant de quan va transportar el nen Jesús d’una banda a l’altra del riu. Per això Sant Cristòfol o “San Cristóbal”, per si us sona més, és considerat el patró i protector dels barquers i, sobretot, dels conductors (automobilistes, motoristes...).²⁶ La veritat és que l’any 1955 no n’hi havia gaires —aspecte que analitzarem més endavant— i, si hem de ser sincers, no sabem si ho van celebrar. El que sí tenim documentats són els actes de l’any 1957

gràcies a la imprescindible *Antorcha* (13 juliol de 1957), que ens explica amb molt de detall la cavalcada que es va realitzar:

[...] por la tarde a las 7 h una brillante cabalgata que abría la marcha el Sr. Alabart con su "biscúter" seguido de un camión plataforma donde iba instalada la orquesta, seguían la marcha los motoristas, coches y camiones particulares y de empresas, cerrando el mismo el tractor de D. Secundino Sabaté. A su paso por la plaza de la Iglesia (sic) nuestro párroco les impartió su bendición.

El mateix mes de juliol es feia la Festa de Sant Jaume, patró de la Colonia-Fàbrica. Aquesta venia a ser com la Festa Major del Barri (patrocinada per l'empresa EQFSA), amb el corresponent programa oficial, "Comisión de Festejos" i elecció de "Reina y damas de honor". En l'aspecte religiós,²⁷ es realitzava una missa de campanya als jardins del Casino i el Sant Rosari pels principals carrers, que tenia com a punt de sortida la capella de la Colònia (inaugurada el 1956). Hi havia també diverses competicions esportives (futbol, ciclisme, hockey...) i un festival infantil. L'espai central era "el Entoldado", és a dir, l'envelat que es muntava expressament cada any en els jardins del Casino i on hi havia ball de tarda i de nit a càrrec d'acreditades orquestres. No hi podia faltar un extraordinari "Espectáculo verbenero", presentat per un famós artista radiofònic, que constava d'un conjunt d'actuacions força atractiu: estrelles de la cançó, humoristes, rapsodes, gimnastes, desfilada de models, conjunts musicals, etc.²⁸ En definitiva, es tractava d'una festa espectacular i força atractiva que rivalitzava amb la Festa Major del poble.

Abans la Festa Major se celebrava del 14 al 18 d'agost (fig. 2 i 3), no com ara que per motiu del calendari es pot desplaçar uns dies (l'any 2000, per exemple, tingué lloc del 12 al 16 d'agost). A la salutació del programa de festes de 1955 es feia una especial lloança a la figura del Caudillo per part de la "Comisión de Fiestas", que acabava amb els típics eslògans de rigor: "¡Viva Franco!" i "¡Arriba España!".²⁹

Entre els actes religiosos que es feien hi havia el "Rosario de la Aurora" que s'iniciava a les 6:15 h del dia 15 d'agost, festivitat de l'Assumpció de Maria. Per cert, us sona l'expressió "s'ha acabat com el rosari de l'aurora"? La secció adoradora nocturna, per la seva part, iniciava una vigília a les 23 h del dia 14 que finalitzava amb una "Misa de Comunión" a les 5 h del matí del dia 15, seguida de la Reserva i Benedicció i "retirada de la guardia" (sic). Respec-te als actes cívics de 1955, ens agradaria esmentar la "Gran Carrera de Cintas", la tradicional "Carrera de los Sacos", la "Carrera de Piedras", la "Carrera de Natación" d'estil lliure, el I Concurs de "Tiro al Pichón", el "Concurso Provincial de Sardanas" de la pista d'estiu —que es feia a part de l'audició de sardanes de la plaça Espanya— i la "Carrera de Triciclos" per a nens i nenes de tres a sis anys.³⁰ Per cert, hem pogut saber el cost que va tenir aquesta Festa Major que va suposar la "considerable" quantitat de 30.008 pessetes i

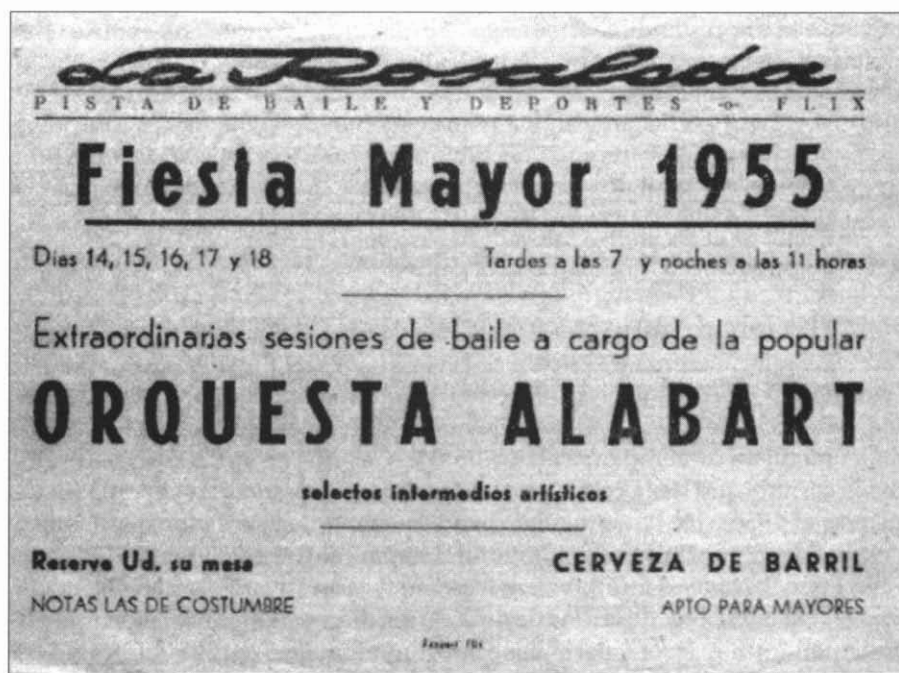

Fig. 3. Cartell de propaganda de La Rosaleda. Font: arxiu particular de Josep Mulet Pujol

41 cèntims, aprovada per unanimitat pel Consistori després d'un "minucioso estudio de todas las partidas".³¹

Resulta molt curiós llegir i valorar els premis que s'oferien aquell any, principalment si els comparem amb els de l'any 2000.³² Així, a la cursa de puntones ("Regata de Barcas a seis remos" segons la denominació oficial) hi havia tres premis de 600, 400 i 250 PTA (avui són de 60.000, 50.000 i 30.000 pessetes per als tres primers de la cursa masculina). A la "Gran Carrera Pedestre" s'entregaven quatre premis: un gall i 75 PTA, una gallina i 50 PTA, un conill i 25 PTA i, per últim, una ceba i 15 PTA (actualment són de 30.000, 20.000, 15.000 i 10.000 pessetes a la cursa sènior masculina i els tres primers aconseguixen un trofeu, a més de les possibles primes en determinades voltes). La "Carrera de Piedras" tenia també quatre premis: un gall i 50 PTA, una gallina i 25 PTA, un conill i 15 PTA i, en darrer lloc, una ceba i 10 PTA. Finalment, a la tradicional Festa del Riu se celebrava la "Gran Cucanya del palo enjabonado" (equivalent al pal ensabonat d'ara), que tenia les següents gratificacions: un gall (primer), una gallina (segon) i un conill (tercer) —el dia d'avui es donen 15.000, 10.000 i 5.000 pessetes.

Per finalitzar aquest repàs festiu volem referir-nos a Santa Llúcia (13 de desembre), coneguda amb el nom de la "santa dels quatre ulls". Potser per

aquesta raó s'invoca per a aquells amb problemes de visió i és la patrona dels oficis que requereixen una bona vista, com les modistes. A la nostra vila aquestes, "las modistillas" segons el llenguatge periodístic d'aleshores, ho celebren amb un "pasacalles" que acompanyava la comparsa "de las componentes del ramo de la aguja". Tampoc no hi faltava la prescriptiva missa, normalment cantada, i un ball per la tarda a la Unió Social.³³

ELS ESPORTS LOCALS

Parlar d'activitats esportives és, generalment, parlar de futbol i això és el que passava a la vila a mitjan dels anys cinquanta. Per tant, ens hem de referir a la Joventut Esportiva de Flix, entitat creada l'any 1926.

La denominació oficial de l'equip era aleshores "J. D. de Flix de E. y D.", o sigui, "Juventud Deportiva de Flix de Educación y Descanso" i durant la temporada 1956-57 jugava a la categoria de primera regional (fig. 4). El president era Francisco Tarragó, l'entrenador Tomás Albesa i el camp de joc ja era l'actual: la Ventonella —cal recordar que el club havia tingut diferents camps al llarg de la seva història.³⁴

El grup sud de l'esmentada categoria estava integrat per onze equips i, a causa del seu nombre senar, cada jornada n'havia de descansar un. Aquests

Fig. 4. Cartell d'un encontre futbolístic de 1955 a Flix.
Font: arxiu particular de Josep Mulet Pujol

eren els següents segons els seus noms oficials: Alcanar, Ametlla de Mar, Balaguer, Camarles, Flix, Ilerdense (Lleida), Jesús y Maria (Tortosa), Marina de Cambrils, Reddis (Reus), San Jaime (pedania de Tortosa) i Ulldecona.

La plantilla local estava formada per 20 jugadors fitxats i uns tres en negociacions. L'alineació més repetida va ser: Alabart a la porteria; Piñol, Rius i Esquerda com a defenses; Curiá i Masip a la línia mitjana; Viscarri, Serres, Sol, Roman i Carranza com a davanters. Altres jugadors que també participaren en alguns partits foren: Ferrús, Piñol, Roger, Sánchez, Ribes, Velando, Solé, Martínez i Guiu, entre altres. L'esquema clàssic era 1, 3, 2, 5, que representava un tipus de joc clarament d'atac, molt diferent del futbol defensiu actual.³⁵

La situació esportiva era molt dolenta: la J. D. de Flix ocupava l'últim lloc de la classificació, qüestió que plantejava la necessitat de fer nous fitxatges. Alguns títols de les cròniques que es feien a la revista *Antorcha* són força significatius: "otra derrota del Flix, y van...", "siguen tirándole de la cola al Flix", "la Juventud sucumbe ante el líder", "la Juventud pierde rematando una desastrosa temporada".³⁶ Al final, el club flixenc va acabar cuer i el Balaguer va proclamar-se campió del grup, això sí, a l'última jornada i guanyant el seu gran rival, el Reddis.³⁷

Com a detall curiós, esmentarem que un jugador flixenc, Jaime Ibarz, va ser traspassat al Reus Deportivo de tercera divisió per la "considerable" quantitat de 2.000 pessetes i la celebració d'un partit gratuït a la festivitat de "San Alberto Magno" (15 de novembre de 1956), patrocinat per l'empresa EQFSA.³⁸ El resultat fou J. D. de Flix, 1 - Reus D., 4; victòria justa però excessiva segons el comentarista esportiu.³⁹

La J. D. de Flix també tenia equips inferiors, juvenil i infantil, que jugaven contra rivals de la rodalia com podien ser "Mora la Nueva", Bot, etc. Els cronistes defensaven que calia potenciar-los, sobretot l'equip juvenil, per tal de millorar el rendiment del primer equip.

Una altra afició era el ciclisme, que s'organitzava a través de la secció ciclista de la J.D. de Flix, presidida per Manuel Llecha. Una de les curses que organitzaven era el "Gran Premio Peña River", que al mes d'octubre de 1955 arribava a la seva cinquena edició. Per a la seva celebració i el repartiment de la propaganda sol·licitaren la necessària autorització del Consistori, així com el seu ajut econòmic.⁴⁰ Amb motiu de la Festa Major es va celebrar una cursa ciclista anomenada "IX Circuito a Flix", que consistia a donar 18 voltes a un circuit amb un recorregut total d'uns 70 km. El guanyador va aconseguir 750 pessetes i un trofeu ofert per "Bicicletas Amat" de Barcelona. La resta de classificats va obtenir des de les 550 PTA (segon) fins a les 25 PTA (novè), a part de les primes que es van disputar durant la prova (fig. 5).

Entre els corredors locals calia destacar, per ordre alfabètic: Joaquín Cid, Carlos Clúa i Isidro Guillén, que compartien molt temps d'entrenament i el desig de constituir un bon equip. Amb aquesta finalitat es va organitzar

FIESTAS MAYORES DE FLIX

1955

CICLISMO

Día 17 de agosto **A las 11 horas**

IX Circuito a FLIX

Autorizada por la **U. V. E.** y reservada para las categorías
ASPIRANTES • INDEPENDIENTES

Organizada por la Sección de Ciclismo de la Juventud Deportiva de Flix de E. y D. y patrocinada por
 el Magnífico Ayuntamiento de esta villa, y sobre un recorrido aproximado de 70 Kms, consistentes en
 dar 18 vueltas a un magnífico circuito, adjudicándose los premios siguientes.

1.º	Clasificado	750	Plas. y Trofeo "Bicicletas Amat-Barcelona"
2.º	"	550	"
3.º	"	350	"
4.º	"	200	"
5.º	"	150	"
6.º	"	100	"
7.º	"	50	"
8.º	"	25	"
9.º	"	25	"

TROFEO POR EQUIPOS

La Juventud Deportiva de Flix, de E. y D. ha donado un trofeo para el equipo que mejor clasifique
 a 3 corredores.

Además de las numerosísimas e importantes primas que se disputarán durante la prueba y que se anunciarán en el momento oportuno por medio del equipo microfónico de la organización.

El trofeo que la acreditada casa «BICICLETAS AMAT» de Barcelona, ofrece para el 1.º clasificado, será entregada por el famoso «asa» del motor Arturo Amat, del equipo «Sauglax», clasificado en 2.º lugar, en la categoría de 350 cc., en las últimas 24 horas. Internacionales celebradas en Barcelona.

Para inscripciones diríjanse a «Juventud Deportiva de Flix, de E. y D.», Sección Ciclismo, Unificación 4, hasta las 24 horas del día 16.

Flix - 1955

Fig. 5. Cartell de la cursa ciclista de 1955 a Flix. Font: arxiu particular de Josep Mulet Pujol

la "I Carrera Social" (7 de juliol de 1957), per tal de preparar els corredors que podien representar l'equip ciclista de la J.D. de Flix.⁴¹ Aquesta cursa consistia a donar sis voltes al "circuit de costum" (pont sobre l'Ebre, carreteres d'Ascó i Riba-roja) i la va guanyar Cid amb un promig general de 30,6 km/h.⁴²

Es practicaven també d'altres modalitats esportives organitzades pel "Frente de Juventudes", com podien ser: "baloncesto", "balón mano" (sic), "concursos de tiro", "campo través", "atletismo", etc.⁴³ D'aquesta manera, els joves flixencs podien participar en campionats locals, comarcals i provincials on podien demostrar les seves qualitats i en els quals alguns destacaren pels seus bons resultats.

CURIOSITATS ESTADÍSTIQUES

Una de les primeres coses que ens pot sorprendre és la gran quantitat de carros que hi havia temps enrere. En aquest sentit, l'Ajuntament va fer un cens de carruatges de tracció animal "sujetos a requisición militar", cap a la fi de 1955. El resultat d'aquest és l'existència de 151 carros a la vila, tots de dues rodes (no n'hi havia cap de quatre) i amb la seva corresponent matrícula municipal. No hi figuraven, però, "carretas", "camiones" (?), ni "coches del servicio particular o público".⁴⁴

Segons la càrrega, es podien classificar en petits (menys de 800 kg), mitjans (de 800 a 1.200 kg) i grans (superior a 1.200 kg). En el cas flixenc es comptabilitzaren 104 carros petits, 40 de mitjans i 7 de grans. El nombre de propietaris era de 125 i, lògicament, determinades persones o entitats en tenien més d'un. Així, José Rius posseïa set carros, l'empresa EQFSA cinc, i vuit persones en tenien dos cadascuna.

En un altre document oficial es detalla la relació del bestiar del municipi amb data 30 d'abril de 1955, que era el següent: 13 cavalls, 98 mules, 57 ases, 12 vaques, 90 ovelles, 45 cabres i 14 porcs.⁴⁵ Per suposat, apareix també la relació dels amos o usufructuaris dels animals i aquí tenim una gran sorpresa, ja que resulta que els propietaris més importants són dues empreses: l'Electroquímica (EQFSA) i "Saltos del Ebro" (propietària de la Central i que més tard s'anomenaria FECSA).

D'altra banda, la motorització local era molt baixa —tal com podem comprovar en el cens de vehicles de motòr i bicicletes elaborat pel Consistori el 1955—. ⁴⁶ A Flix hi havia oficialment: 9 cotxes, 12 camions, 5 tractors, 2 motocicletes, 12 ciclomotors i 334 bicicletes. No hi figurava, però, cap autobús, "tanque", "remolque", "mototriciclo", furgoneta ni camions especials (taller, grua...). Resulta sorprenent, en certa forma, que a l'última pàgina s'hi hagi afegit, escrit a mà i amb llapis, més vehicles amb el nom, cognoms i adreça dels propietaris; concretament, dos cotxes, tretze motos i un ciclomotor. Evidentment, aquestes xifres modificarien de manera lleugera el resultat d'aquest cens. Així mateix, aquest fet plateja dubtes sobre la fiabilitat de les estadístiques oficials espanyoles principalment les que poden tenir una

repercussió de caràcter fiscal, tema que preocupa a les autoritats estatals des de fa molt temps.⁴⁷

El nombre oficial d'automòbils era de nou; set pertanyien a empreses (l'EQFSA en tenia sis i Saltos del Ebro un) i els dos restants eren de dues persones importants: José Barbero (farmacèutic) i José Ma. Pujals (metge). Aquesta xifra s'incrementa a onze si afegim els cotxes dels dos taxistes escrits a llapis: Federico Mur i Damián Rey. Per marques, predominaven els Ford (tres), Mercedes (dos) i Seat (dos); a continuació figuraven Peugeot, Renault, Studebaker i Pontiac amb un vehicle cadascuna.

Creiem que és interessant, així mateix, l'anàlisi de l'impost dels consums de luxe. L'Ajuntament havia establert un padró de concerts per al seu cobrament, que es feia amb caràcter trimestral, i que suposava un ingrés anual de 64.760 pessetes el 1955.⁴⁸ Els que més pagaven eren els locals de cinema: La Unión Social, 13.000 PTA; i el Cine Ebro, 12.000 PTA. A continuació figurava la Fàbrica (EQFSA) amb 5.000 PTA, per l'economat que tenia per als seus obrers. Els ingressos dels locals de ball eren de 3.000 PTA de La Unión Social i 1.200 PTA de la pista de La Rosaleda, que tenia arrendada Francisco Barbero. Els cafès també tributaven bastant i, entre aquests, destacaven La Unión Social (4.500 PTA), bar Carim, bar Continental i bar Kursaal amb 3.000 pessetes cadascun. Dins del grup de les confiteries estaven Nemesio Vilalta (2.500 PTA) i Tertuliano Hernández (1.800 PTA). Els que menys pagaven eren els establiments d'ultramarins (ferreteria, queviures...), amb la primacia de la botiga que Magda Forcades tenia a la plaça Espanya (530 PTA).

No voldríem acabar aquest apartat sense fer referència als preus i salaris característics de la dècada dels cinquanta. Respecte als preus hem seleccionat diverses factures pagades pel Consistori al llarg de 1955, on podem comprovar la gran diferència numèrica que hi pot haver amb les de l'any 2000.⁴⁹ Aquí en tenim bastants exemples: una gorra d'uniforme, 79,30 PTA; un "capote" del sereno municipal, 375 PTA; una copa de futbol de la Festa Major, 214,50 PTA; un "toldo" per a la barca municipal, 950 PTA; un llibre titulat *Guía comercial de Borjas Blancas y comarca*, 26 PTA; un viatge en taxi podia costar el següent: a l'estació de Renfe (25 PTA), a l'ermita del Remei (60 PTA) i al municipi de Gandesa (250 PTA). A més a més, la recollida d'escombraries es feia amb carro i representava un cost de 700 pessetes cada mes.

Els salaris de fa 46 anys, com ens podem imaginar, eren molt baixos: la mà d'obra resultava, més que barata, baratíssima.⁵⁰ El jornal dels peons contractats per l'Ajuntament era de 35 PTA diàries; la dona que feia la neteja de la Casa Consistorial cobrava 1.600 PTA a l'any —això sí, cal dir que tenia l'habitatge gratuït—; un auxiliar administratiu que treballava temporalment a les oficines municipals obtenia 660 PTA mensuals... Una banda de música, per la seva part, podia guanyar 250 PTA per una audició de sardanes i 1.200 pessetes per la seva actuació a les processons de la Setmana Santa (Dijous i Divendres Sants).

ALLÒ QUE EL VENT S'ENDUGUÉ

Si una persona arribava al Flix de 1955 el primer que veia o podia veure era un símbol que existia a l'entrada del poble, "el emblema de las Flechas y el Yugo".⁵¹ Un cop situat davant l'Església, a la plaça del mateix nom —perdoneu perquè la seva denominació era "plaza de los Mártires"—, podia veure un monument (finalitzat el 1942), el "Monumento a los Caídos", on hi figurava la relació dels "caídos" durant l'anomenada "Cruzada de Liberación", remarcant que ho van ser "por Dios y por España" i distingint entre els qui havien estat "en el frente" i "en la retaguardia".⁵²

Si aquesta mateixa persona donava un tomb per la vila podia observar que el nom dels carrers estava escrit en castellà, cosa normal en aquella data, i així podia llegir: San Roque, Puente, Mayor, la Cruz, Calvario, Mercado, Remedio, Escuelas, Castillo, Iglesia, Alta, Baja, San José, San Antonio, San Pedro... N'hi havia d'altres, però, que tenien un marcat caràcter polític i una simbologia molt concreta; es tractava de recordar que s'havia produït una guerra i que un dels bàndols era el guanyador. Per aquesta raó l'Ajuntament va acordar canviar el nom de moltes vies entre els anys 1939 i 1943 i ficar-ne altres que rememoressin l'esmentat esdeveniment.⁵³ Així, es podia passejar per avingudes com la del "Generalísimo" o la de "José Antonio", i pels carrers: General Mola, General Sanjurjo, Capitán Cortés, Victoria, Liberación, Calvo Sotelo, Garcia Morato i 4 de abril entre altres.

El nostre visitant podia observar que entre els vehicles predominaven les bicicletes i els carros, i era testimonial el nombre d'automòbils, camions, tractors, motocicletes i ciclomotors. Podia veure, tanmateix, molts animals de càrrega (mules, rucs) —us recordeu del carro i ruc de l'oncle Rius?—, però no hi havia cap autobús municipal, —el primer va funcionar el 1960—. ⁵⁴ Tampoc existia cap autocar de passatgers que fes un servei regular de transport amb altres poblacions (Lleida, Gandesa o Tortosa), encara que s'havien fet les primeres gestions.⁵⁵

Pel que fa a la qüestió monetària, es comptava en pessetes i cèntims, fins i tot, en el cas de xifres molt elevades. Ja hem explicat abans que el pressupost ordinari del Consistori va ser de 948.083 pessetes i 21 cèntims l'any 1955. Circulaven aleshores monedes de cinc cèntims, de deu, de cinquanta (coneguda també com a dos rals); d'una pesseta i de dues pessetes i mitja (anomenada de deu rals). Era possible veure bitllets d'una pesseta, de cinc, de vint-i-cinc i de cent pessetes. També se'n podien veure de cinc-centes i mil pessetes —no gaires i, a més, qui els hagués pogut tenir aleshores!—. I aquest últim bitllet, el de mil pessetes, era el de més alt valor, per damunt seu no n'hi havia cap més; ens referim, és clar, als bitllets emesos pel Banco de España.⁵⁶

Qui no recorda la moneda d'una pesseta, que era coneguda popularment com la "rubia"... I què és podia comprar amb ella el 1955? Segur que tots nosaltres, nens i nenes nascuts aquell any, pensàrem en caramels, pipes, panís, cacauets, xiclets i altres llepolies o lllaminadures que compràvem de

petits, possiblement a la senyora Maria en la seva "paradeta" dels "perxis" (porxos) del carrer Major. La veritat, però, és que es podien comprar més coses, articles i productes diversos com: el diari *La Vanguardia Española*, 250 g d'arròs corrent, 3 kg de llenya, 8 kg de carbó mineral, 1/2 kg de carbó vegetal, 250 g de maçanes, 1/2 kg de taronges, 1/4 de l de llet fresca, 1/2 kg de patates, etc.⁵⁷

Hi havia la possibilitat de gaudir, a la vegada, de la música de les orquestres Alabart i Pensilvânia (sic), es podia anar a la pista La Rosaleda i al Cine Ebro, que representaven l'escassa iniciativa privada que s'atrevia a competir amb l'omnipresent i poderosa La Unión Social en les seves variades activitats "recreatives" (cinema, espectacles, ball, cafè i pista d'estiu). Es podia participar de l'afició al ciclisme, a través de la secció ciclista de la J. D. de Flix, de les curses que s'organitzaven a les festes i del Gran Premio Peña River.

I que es pot dir de les festes i celebracions de llavors, com hem comentat amb anterioritat, com Sant Antoni Abat, la Candelera, el 4 de abril, San Cristóbal (o Sant Cristòfol), les festes de Sant Jaume (o San Jaime), San Alberto Magno (o Sant Albert), Santa Llúcia, etc.; o les no esmentades com el "Día de los Caídos", el "Día del Caudillo", el "Día Universal del Ahorro"...

Per últim, és possible i convenient plantejar-se qüestions com aquestes: què se n'ha fet del Flix de 1955? I amb la gent del municipi més poblat de la comarca? I del creixement poblacional? I del saldo migratori positiu? I de l'alta natalitat? I dels parts a casa amb l'ajut de la "comadrona"? I de les festes d'abans? I de les orquestres Alabart i Pensilvania? I de l'espectacular festa de Sant Jaume? I de la capella del Barri o "Colonia Fábrica"? I de la JD. de Flix de primera regional? I de l'afició local al ciclisme? I dels carros i animals de càrrega? I de la pista La Rosaleda? I dels serenos municipals? I del Cine Ebro?

Fins i tot, ens podríem atrevir a fer-nos preguntes potser més complexes i compromeses: què ha passat amb la "democràcia orgànica"? I amb l'Ajuntament predemocràtic? I amb las "Jerarquías"? I amb el Frente de Juventudes? I amb els uniformes de "la camisa azul y la boina roja"? I amb la "centuria Zumalacárregui"? I amb el Monumento a los Caídos? I amb els preus i els salaris de 1955? I amb els cèntims? I amb els bitllets d'una, cinc... i cent pessetes? I amb el Colegio de las Monjas de la Consolación? I amb el Cine-club infantil? I amb les empreses Saltos del Ebro i EQFSA? I amb les avingudes Generalísimo i José Antonio? I amb la plaza de los Mártires? I amb els carrers General Mola, General Sanjurjo...? I amb els telèfons locals de dues xifres com a màxim? I amb les trucades a través de la telefonista? I amb...?

La resposta o, millor dit, les respostes, no són gens fàcils. Almenys a nosaltres no ens ho semblen. I, potser, no trobaríem les paraules més adients. O, tal vegada, no tenim el temps suficient per intentar-ho. Per aquestes raons, creiem que el millor és citar a l'escriptor, poeta i músic nord-americà Bob Dylan, que en una estrofa de la seva coneguda cançó "Blowing in the Wind" (1962) ens diu el següent: "The answer my friend is blowing in the wind. The answer is blowing in the wind"; traduït a la nostra llengua, i no de forma

literal, vindria a ser: "Això, amic meu, tan sols ho sap el vent. Escolta la resposta dins el vent".

CONSIDERACIONS FINALS

Al llarg d'aquestes pàgines hem intentat donar una visió resumida de com era el nostre poble cap a la meitat dels anys cinquanta, quan tots nosaltres vam néixer. Som conscients que ens hem deixat bastants aspectes per tractar, alguns dels quals ens hauria agradat força fer-ho. El tema de l'ensenyament n'és un bon exemple, amb la referència obligada a: el Colegio de las Monjas de la Consolación, la Escuela de la Colonia, la Escuela Nacional Graduada de nens i de nenes —la separació de sexes era un dels principis educatius d'abans—, etc. Malauradament, això no ha estat possible per diversos motius, entre els quals el factor temps té un paper important.

D'altra banda, hem procurat donar a conèixer els elements més típics d'aquell període, la majoria dels quals s'han perdut o s'han modificat de forma considerable. Quants canvis s'han produït en aquests 46 anys! Molts d'ells són el resultat del progrés i del desenvolupament; d'altres, però, cal entendre'ls per la particular situació socio-econòmica de partida, caracteritzada per l'endarreriment econòmic propi de la política autàrquica de postguerra. Aquestes consideracions ens poden ajudar a entendre millor el gran canvi experimentat des d'aleshores ençà.

Per a la realització d'aquest article hem fet les següents consultes: el llibre *Veinticinco años de labor (1938-1963)*, editat per l'Ajuntament de Flix; la revista *Antorcha*, entre els anys 1956 i 1958; la revista *Hoja Parroquial*, de 1953 a 1955; un treball inèdit de Jaume Aresté sobre el creixement de la població de la Ribera d'Ebre; documents diversos de l'Arxiu Municipal; el Llibre d'Actes de l'Ajuntament de 1955; i els programes de festes dels anys 1955 i 2000.

AGRAÏMENTS

Per finalitzar, voldríem manifestar el nostre agraïment a la professora Anna Masip per la seva tasca de correcció del text. Ens agradaria també fer extensible aquest a les següents persones, per ordre alfabètic, que d'una manera o altra l'han fet possible: Mn. Román Casanova, Albert Català, Josep A. Collazos, Dolors Martí, Jaume Masip, Esteve Montagut, Josep Mulet, Pere Muñoz, Antoni Sabaté, Josep Sabaté i Laura Wailke.

NOTES

1. *Censo de población de España de 1940*. Ed. Dirección General de Estadística, vol. I, Madrid 1943.
2. *Historia de Electroquímica de Flix, SA. (1897-1965)*. Ed. EQFSA, Barcelona 1966, p. 73-76.
3. MUÑOZ HERNÁNDEZ, P. (1994) *Alemanys a l'Ebre. La colònia química alemanya de Flix (1897-1994)*. Ed. El Mèdol, Tarragona, p. 108-109.

4. Dades obtingudes dels censos de la població d'Espanya dels anys 1940 i 1950, publicades per l'INE (Instituto Nacional de Estadística).

5. *Historia de EQFSA (1897-1965)*, p. 83-87.

6. Les dades sobre la plantilla a partir de 1957 ens han estat facilitades per part d'ERKIMIA (denominació actual de l'empresa). Les anteriors les hem obtingut del valuós estudi realitzat per Pere Muñoz (llibre citat anteriorment).

7. Dades oficials dels censos de població dels anys 1950 i 1960 i del padró de 1955, publicades per l'INE.

8. *Estudio sociográfico y planificación social de Flix*. Ed. Cáritas, Barcelona 1965, p. 29.

9. *Nomenclátor de las ciudades, villas... y demás entidades de población de España de 1960. Provincia de Tarragona*. Ed. INE, Madrid 1963, p. 17.

10. Elaboració pròpia a partir de les dades del Registre civil i del Registre eclesiàstic de Flix.

11. Entrevista amb Josep Sabaté Ferrús. Flix, juliol de 2000.

12. Entrevista amb mossèn Roman Casanova. Flix, juliol de 2000.

13. Vegeu nota núm. 11.

14. *Veinticinco años de labor (1938-1963)*. Ed. Ayuntamiento de Flix, Tarragona 1963, p. 59.

15. Llibre d'actes de l'Ajuntament de Flix, sessió de 6 de febrer de 1955.

16. Llibre d'actes de l'Ajuntament de Flix, sessions de 13 i 24 de març de 1955.

17. Llibre d'actes de l'Ajuntament de Flix, sessió de 6 de febrer de 1955.

18. *Veinticinco años de labor (1938-1963)*, p. 48.

19. Idem, p. 47-48.

20. Llibre d'actes de la Comissió municipal permanent de l'Ajuntament de Flix, sessions de 15 de febrer i 8 de març de 1955.

21. Llibre d'actes de l'Ajuntament, sessió de 5 de maig de 1955.

22. *Antorcha*, Flix, núm. 11, 16 de gener de 1957 i *Hoja Parroquial*, Flix, núm. 107, 15 de gener de 1955.

23. *Antorcha*, Flix, núm. 13, 30 de gener de 1957 i *Hoja Parroquial*, Flix, núm. 109, 29 de gener de 1955.

24. *Veinticinco años de labor (1938-1963)*, p. 74-76.

25. Llibre d'actes de la Comissió municipal permanent, sessió de 17 de maig de 1955.

26. *Gran Enciclopèdia Catalana*, Ed. Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1973, vol. 5, p. 754.

27. *Hoja Parroquial*, Flix, núm. 81, 17 de juliol de 1954.

28. *Antorcha*, Flix, núm. 36, 24 de juliol de 1957.

29. *Programa oficial de las Fiestas Mayores de Flix de 1955*. Ed. Ayuntamiento de Flix, 1955.

30. Idem.

31. Llibre d'actes de l'Ajuntament, sessió 27 desembre de 1955.

32. Dades obtingudes dels Programes oficials de la Festa Major de Flix corresponents als anys 1955 i 2000.

33. *Antorcha*, Flix, núm. 56, 12 de desembre de 1957.

34. *Antorcha*, Flix, núm. 2 i 3, 13 i 21 de novembre de 1956.

35. *Antorcha*, Flix, núm. 1-21, 6 de novembre de 1956-27 de març de 1957.

36. Idem.

37. *Antorcha*, Flix, núm. 21, 27 de març de 1957.

38. *Antorcha*, Flix, núm. 2, 13 de novembre de 1956.

39. *Antorcha*, Flix, núm. 3, 21 de novembre de 1956.

40. Llibre d'actes de la Comissió municipal permanent, 27 de setembre de 1955 i *Antorcha*, Flix, núm. 33, 26 de juny de 1957.
41. *Antorcha*, Flix, núm. 34, 3 de juliol de 1957.
42. *Antorcha*, Flix, núm. 35, 13 de juliol de 1957.
43. *Antorcha*, Flix, núm. 1-58, 6 de novembre-24 de desembre de 1957.
44. Arxiu Municipal de Flix (AMF), carpeta núm. 2.532, "Censo de carruajes de tracción animal". Flix, 27 de desembre de 1955.
45. AMF, carpeta núm. 4.605. "Resumen demostrativo del número y clase de los ganados que existe en el término de Flix, dueños o usufructuarios...". Flix, 30 d'abril de 1955.
46. AMF, carpeta núm. 2.533. "Censo y clasificación de vehículos de motor y bicicletas". Flix, 31 de desembre de 1955.
47. ARESTÉ BAGÉS, J. (1982) *El crecimiento de Tarragona en el siglo XIX*. Ed. Col·legi d'Apaprelladors i Arquitectes Tècnics i Ajuntament de Tarragona, Tarragona, p. 101-113.
48. AMF, carpeta núm. 4.343. "Consumos de lujo. Arbitrio municipal. Padrón de los conciertos". Flix, 31 de desembre de 1955.
49. Llibre d'actes de la Comissió permanent, sessions diverses celebrades durant el 1955.
50. Idem.
51. Llibre d'actes de la Comissió permanent, sessió de 28 de febrer de 1956.
52. *Veinticinco años de labor (1938-1963)*, p. 77.
53. Idem, p. 34-38.
54. Vegeu notes núm. 44, 45 i 46.
55. Llibre d'actes de la Comissió permanent, sessió de 13 de desembre de 1955.
56. *Catálogo de las monedas (1833-1995) y billetes españoles (1783-1995)*. Ed. Hermanos Guerra, Zaragoza 1995.
57. AMF, carpeta núm. 1.031. "Información de los artículos no intervenidos, delegados a este Ayuntamiento...". Flix, 25 de novembre de 1955.